

РЕТОРИКАТА НА СКАНДАЛИТЕ – ОБЕРТОНЪТ НА СЪВРЕМЕННИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ КОМУНИКАЦИИ

Максим Мизов

Резюме:

В статията се анализират някои важни причини и значими фактори за ескалиращата популяризация и употреба на реториките на скандала в съвременните политически комуникации. Осветлени и обяснени са някои съществени референции и функционални особености на употребата на или на злоупотребата с тези опасни по своя потенциал и ефект реторики.

Ключови думи: *политически комуникации, постмодерност, реторика, скандал.*

THE RHETORIC OF SCANDALS – THE OVERTONE OF CONTEMPORARY POLITICAL COMMUNICATION

Maxim Mizov

Abstract:

The article examines some important reasons and significant factors for the escalation and widespread use of the rhetorics of scandal in contemporary political communications. Light is shed on and explanation is provided to some functional characteristics and some cases of use and/or abuse of these dangerous, because of their potential and effect, rhetorics.

Keywords: *political communications, postmodernity, rhetoric, scandal*

В историята на обществата и в еволюцията на политиката скандалите не са екзотична рядкост. Напротив - те са доста чест „гост“, а и, за жалост, нерядко очевидна *доминанта* в конкретни исторически епохи и типове обществени и държавни устройства. Неслучайно са им посветени обемисти научни трудове, датиращи от различни исторически времена. Част

от тях са целево, добре селектирани и атрактивно представени в съответни енциклопедии.¹

В исторически времена и обществени реалности, в които езиковите техники и практики рязко покачват социалните си котировки и функционалната си валентност, каквито са съвременните, когато публичната фаворизация и безграничната експлоатация на лингвистичните и политическите „игри“² са не само очевадни и мащабни, но и безскрупулни, е съвсем естествено и логично да се рекламират и тиражират реториките на политическите скандали. Плурализацията и мултипликацията на всевъзможните им формати, например, в годините на т.нар. „*демократичен* преход“ в България са напращливо забележими, пък и неоспорими.

Безспорен е фактът, че разнообразието на езиковите феномени и идентичности е историческа и социокултурна реалност, която провокира разностранни нейни тълкувания. А толерирането на плуралистичните лингвистични идентичности като единствен шперц за откриване на тайните в историята или всекидневието на хората от различни епохи, цивилизации, общества и култури, не може да опира, или спира единствено до позитивните им изяви. Защото историята и животът познават времена, обстоятелства и реалности, в които балансите между позитивното и негативното в лингвистичната сфера и комуникация твърде рязко се променят, като отрицателните елементи и ефекти от тях се оказват доста по-напращиви. А когато и където смисловите, ценностно-нормативните порядъци и йерархии се размиват или отчуждават от исторически познатите си орбити на присъствие и развитие, както става в нашата смутна постмодерна съвременност, тогава и там различните - естествени и изкуствени - езици се оказват не само атрактивен, но и съдбовно потребен феномен за човешкия живот, особено във времената и

---

¹ Поллинг, Б. 1997

² Моррис, Д. 2004; Сикевич, З. 1991.

реалностите на господството на дигиталните технологии, виртуалните светове и интерактивните комуникации, при които времето и пространството губят всичките свои предишни значения, измерения и проявления в живота на хората. След като живеем в епохата на постмодерната редукция на всичко до разнообразни типове езици и на техните конюнктурно-прагматични употреби, инструменталната ескалация на тези реторики е неизбежна. А това може да става както по видими, така и по незрими начини. Не е случайно и обстоятелството, че радикалните промени в статуса и патоса на реториките на скандали са органично свързани с, но и солидна провокирани от същността и спецификата на съвременния неолиберален модел на глобализация, толериращ и езиковите спекулации.³ А той предполага или даже изисква редица привидности на алтернативни лингвистични конкуренции, които обаче са авансово режисирани относно това кой ще бъде победителят. В такива - сложни и интригуващи - ситуации се оказва, че нагледните съперничества между езиковите идентичности са предварително, а и инструментално предопределени спрямо това чии символни капитали ще покачват цените си на конюнктурните обществено-политически борси или тържища, а и кои от тях ще се девалвират осезаемо или ще се губят безвъзвратно. А както е отдавна, но и добре познато от задулисите и перфидни борсови спекулации, или манипулации, в повечето случаи драмите на губещите са замислени авансово във времето. Може да се каже, разбира се, с известни условности и уговорки, че този първерзен алгоритъм (като че ли) е генетически имплантиран и исторически ангажиран в произхода, мисията и феноменологията на скандалните реторики, чиито публично явни или умишлено прикрити инспиратори и бенефициенти обикновено живеят със сладките предчувствия и нетърпеливите очаквания, че Съдбата непременно ще бъде на тяхна страна, и че те ще спечелят онова, което неустово, а и

---

³ Марусенко, М.А. 2018 и Марусенко, М. А. 2015.

трепетно са си пожелали в предверията, или по време на скандалите. Но онова, което остава безспорно и одиозно напранчиво в подобни ситуации, е фактът, че при такива спекулации и манипулации винаги едната страна във вербалната комуникация трябва да понесе много сериозни, ако не даже и фатални (гибелни) последици от гледна точка на лингвистичните си капитални, респ. да бъде публично маргинализирана, а и дори опозорена. Защото интимната природа, но и перверзната мисия на скандалите са предварително конструирани към осъществяването на точно подобни одиозни резултати за губещата страна. А тези коварни замисли се отнасят до придобиването (или до загубата) на *властови ресурси* в комуникативните хронотопи и взаимоотношения между съперническите си идентичности. В някаква степен и форма те са и дискретно свързани, а и обслужващи мистериозната *седма функция на езика*, за която интригуващо пише и носителят на знаменитата награда Гонкур Лоран Бине⁴. Тази функция дава *безгранична власт* над хората, а и възможности те да бъдат ефективно манипулирани - именно това се цели, но и преследва (обикновено) в скандалите, които никога не се съобразяват с, или не спазват установените в социума норми и ценности.

Калейдоскопичните производства на политическите езици, а и бързо следващите ги амортизации все по-често изискват неорднерни, предизвикателни, радикални и екстремални вербални техники и практики в социалните, а най-вече и в политическите комуникации. Очевидните в нашата бурна и противоречива историческа съвременност демографски бумове както на раждаемост, така и на шокиращо висока смъртност на огромна част от мимолетно подвизаващите се на историческата сцена и политическата арена езици обуславят и дори в известна степен гарантират необходимостта и ползата от скандални реторики в социума.⁵ В обществената или в колективната памет на определени човешки общности обикновено остават спомените за най-атрактивните или неорднерни

---

⁴ Бине, Л. 2019.

⁵ Мизов, М. 2019b и Мизов, М. 2020

политически реторики, сред които несъмнено място, а и значима роля имат твърде често онези на скандалните манипулации. За съжаление, последните не се анализират и тълкуват дори в научните монографии и сборници, специално посветени на езичите на тежките разделения в днешните общества⁶. Много често подобни одиозни реторики се отнасят към битуващите или иновативните фондове на разнородни и многолики злоупотреби с отчетливо инвективна, дори злословна вербалност, което, обаче, не винаги е оправдано, нито пък научно-теоретически обосновано и прецизно. Не са редки случаите, когато те се отнасят и към разнообразните сквернословни вербалики⁷. А такива злоупотреби не са случайни, нито единични, защото - особено в преломни времена и общества - те са провокирани или дори галванизирани и от радикалните суспендираня на предишните обществени табута за публичните им употреби, нерядко даже са и катализирани от съвършено осъзнати, целенасочени, или пък мащабни експлоатации на техните арсенали. При всички случаи, обаче, реториките на скандала никога не напускат териториите на *персуазивните феномени*⁸, които често са и генерален атрибут на изявите, а и на функциите им. А в тази си битност те не са свързани единствено с директната арогантна или перфидна реч, но и с псевдо-научни експертни „анализи“, които селективно и инструментално натрапвани политолози, социолози и пр. депозират в различни видове медии, а и текстове⁹, за да могат чрез тях да провокират нови, или да подкрепят, репродуцират стари политически скандали.

Доколкото нерядко участват в конструирането, публичното рекламиране и консумиране на всевъзможни обидни, инвективни, оскърбителни *названия* на опонента или противника, до-толкова те имат известни отношения и

---

⁶ „Езикът на омраза в България: рискови зони, уязвими обекти“ (2016), Живановски, Н. 2015 и „Политическият език на разделението в България“ (2020).

⁷ Жельвис, В. 2001 и: Жельвис, В. 2022.

⁸ Голоднов, А. 2010.

⁹ Борисова, С. 2016 и Голоднов, А. 2011.

ангажименти и към *политическия нейминг*¹⁰, разбира се, взет откъм неговите преднамерено дезавуиращи, или сигматизиращи аспекти и ефекти. Затова една голяма част от обидно-оскърбителните наименования, прякори на идейните опоненти или противници често се оказват не творения на анонимното политизирано ма-сово въображение и комуникиране, а предварително конструирани и дискретно пласирани сред масовите публики, за да могат да инспирират или поддържат някакви скандали огнища. В този аспект те се оказват и едни от най-одиозните феномени в безскрупулните, а и безцере-монните „обороти“ на политическите и, още по-точно, политиколингвистичните тържища.

За своята генеалогия и феноменология скандалните реторики се нуждаят фатално от съответни типове - удобни и полезни в дадени обществено-исторически контексти и техни-те афиширани/завоалирани телеологии и праксеологии - *семиотики*. Последните са много важни не само за ефективното, а и за ефектното, или публично атрактивното осъществяване на заложените в тях цели, което, на свой ред, неизбежно повдига и техните рейтинги.¹¹ Опубличносттаванията на ситуативно и конюнктурно изкусителните семиотики и семантики на скандала твърде често са свързани и с преднамерена употреба на различни идеологеми и митологеми, или с инструментално трансформиране на скандалите в митични феномени.¹² И неслучайно *епатажното* се оказва задължителен реквизит и прием за такива семиотики. Затова и обикновено експлоатирането на реториките и семиотиките на скандалното са органично свързани и с особен тип провокативна, а и доста наптрапчива *прозрачност на злото*¹³. В условия на видима аморфност и дори флуидност на

---

¹⁰ Елистратов, В., Пименов, П. 2014, Жолобов, В., Соловьев, Гаврилова, М. 2018, Малайкин, С. 2018, Тейлор, Н. 2010, Фрэнкелъ, А. 2006, Чармэссон, Г. 1999.

¹¹ Букс, Н. 2008; Миловицов, В., Соловьева, А. 2006; Шейгал, Е. 2004 (глава 4, параграф 4).

¹² Прилуцкий, А., Лебедев, В. 2021.

¹³ Бодрийяр, Ж. 2000.

смиловите и ценностно-нормативните йерархии или констелации, на очевидна и всеобща умора, ескалиращо безразличие и мащабно отчуждение, отвращение, досада, отегчение и погнуса на хората към заливащите ги от всички страни и по всевъзможни начини политически/политизирани инспирации, стават все по-неизбежни потребностите от колкото може по-радикални, по-атрактивни и по-силно въздействащи импулси, които да провокират изпадналите в летаргия съзнания, пък и бития. Затова епатажното се оказва закономерно, естествено и логично използвано в практиките. Особено когато праговете на чувствителност са силно деформирани или буквално сринати. То е единственото ефективно средство за привличане на вниманието на апатичната публика. А е публична тайна, че апатията ескалиращо расте и превзема все повече територии и важни властови позиции в частния и публичния живот на съвременните хора¹⁴. Когато исторически и ежедневно се натрапват фикции, но и очевадни реалности, че депресията, меланхолията, резигнацията и депривацията са най-ярко отличаващите се черти от портрета на душевния и екзистенциалния жизнен свят на хората, няма как популярността, репутацията, престижът и реномето на скандалните реторики да не „скачат до небесата“, или да не се превръщат в своеобразни еманации за всичко в живота, а и в практиката, което е моментно фатално нужно. И дори нещо повече: епатажът се превръща в особено *модерен стил* на мислене, говорене и постъпване, заради гарантирания му капацитет да фокусира вниманието и коментарите на другите към постъпките на неговия субект. Това обикновено се случва или става, когато исторически противоречивата динамика на общественото развитие „спонсорира“ конвейерно производство, дистрибуция и масова консумация на вербални техники и практики, солидно инжектирани с конфликтногенен или даже скандален потенциал, които се превръщат в доминиращ *вкус на епохата*, на обществено-историческата

---

¹⁴ Мицов, М. 2021.

ритмика в ежедневието на хората.¹⁵ Да си в разрез или противовес със статуквото, да си предизвикателен и даже провокативен с изявите си, престъпващи и дори кощунствено погазващи исторически дълготрайно битувалите ментални и поведенчески трафарети, да не се съобразяваш и умишлено да торпилираш общоприетите ценностно-нормативни порядки и социални нрави, става все по-модерно, популярно, едва ли не и задължително във времена и реалности, в които индивидуализмът няма граници и препятствия за капризните си прояви. В известна степен и форма това е обвързано и с ескалацията на различните типове и най-вече на *политическия нарцисизъм*¹⁶ в наше време. В съвременните обществени реалности, разпадащи се нрави и видимо неефективни порядки, в които индивидуализмът и социалният атомизъм господстват мащабно в публичния и частния живот на разрастващи се огромни човешки маси прибъгването до услугите и екстрите на епатажа са нерядко крайно необходими, защото се оказват много важна част и от конформистките логики, а и практики. Набиването в очите, навирането в устите на другите хора все по-често изисква неорднерни, даже шокиращи или скандализиращи околните хора семиотики, семантики, лексики и даже опасни вербални практики. А в сферата на съвременните политики, където дефицитите на внимание, съпричастност, но и съучастие са обикновено не само твърде чести, но и много одиозни, дори натрапчиво очевадни, потребностите от епатажни инструментариуми стават още по-наложителни, а и крайно изострени.

Не е тайна е, че политизираните нарцистични публични изяви често вървят в компанията на своеобразни *хедонистични* потребности и очаквания на субектите им, които обаче са за сметка и в ущърб на лицата и институциите, които са мишена на словоизлиянията им. А такъв деформиран хедонизъм е невъзможен без услугите и екстрите на известна

---

¹⁵ Костомаров, В.Г. 2015.

¹⁶ Рубцов 2020.

аморално извратена театрализация на публичните изяви на техните конструктори и дистрибутори.¹⁷

За популярността и растящата честота на употребите на политически и политизирани епатажи донякъде заслуга имат и способностите им понякога твърде мощно да допингират карьерната мобилност на субектите им в баталиите им по различните етажи на властта и пр. Приёмите на непозволените удари, безпардонните измествания с лакти и други средства не са (исторически или актуално) удостоени с титула на *persona non grata* в публичния живот, даже напротив те се оказват обичаен, а нерядко и загължителен аксесоар на комуникациите. Все по-често срещан и одиозен трафарет се оказва безогледното, безчувственото, арогантното, бруталното или циничното отношение и поведение на субекта на епатажа към другите. А успоредно с него вървят безцеремонното и безсъвестното прибягване до мострите на скандалните реторики, които се оказват нерядко много удобни и изгодни за личната карьера на политиците и властниците, които са тотално зомбирани от собствените си фикции и щения. Историята на радикалните обрати, а и животът на високите обороти твърде често се оказват невероятно благодатни за селектирането на, пък и за злоупотребите с епатажни реквизити. Доминиращата в нашите исторически времена и обществени реалии *фасадна демокрация* предлага изкусителни шансове за *мигове на слава* на всеки, дори те да са постигнати с цената на обществено неприемливи, морално недопустими епатажни прийоми и нагли провокации.

Илюзорна или погрешна обикновено е представата, че с развитието и усложняването на обществата възможностите, а и средствата за редуциране, парирание, блокиране, или екзекутиране на исторически завещанията, или социокултурно унаследените скандални реторики се увеличават. Практиката и животът сочат тъкмо обратните резултати -

---

¹⁷ Шейгал, Е. 2000.

динамично, или бавно усложняващото се общество нерядко се превръща в госта по-честа арена на сблъсъци, конкуренции и баталии между разнородни и плурализиращи се - естествено, или изкуствено - скандални реторики, които са конюнктурно необходими, или моментно непреодолими в битността им на мощни рецидиви, традиции, социокултурни наследства от миналото и пр. Гравитационните полета и привличания на тези реторики стават все по-мощни и по-трудно преодолими. Това неизбежно ги превръща в непрестанно и натрапчиво афиширащ се *декор* в разнообразните „пейзажи“ на частния и публичния живот на днешните постмодерни хора. Но и съвременните политически комуникации фатално се нуждаят от услугите и „екстрите“ на разнообразни скандални реторики, които са афиширано, или завоалирано експлоатирани.

Използването на скандални реторични похвати и инструментариуми често е свързано с внушения или убеждения, че има нещо преднамерено скрито, премълчано, недостатъчно ясно и категорично изказано. На тази основа нерядко се формират, а и разпространяват най-различни версии за *конспиративни* сценарии, отнасящи се до изографисвани и коментирани чрез арсеналите и репертоарите на скандалните реторички персонажи или събития. Затова не са неочаквани експлозиите на всевъзможни *заговорнически* теории, конспиративни истории. Ако Историята се описва и тълкува като злокобен и подмолен заговор¹⁸, няма основание да не се допуснат за употреба всички инструменти, които могат или да го предотвратят, или да го разобличат. А и в двете посоки скандалите се оказват изумително потребни, но и ценни. Не е случаен, а закономерен, логически търсен и често използван похватът да се вкарват „в публичен оборот“ скандални реторички, публично разобличаващи всевъзможните - реални, или въображаеми - задкулурия, паралелни¹⁹, колонизирани, превзети и „дълбоки“ гържави.

---

¹⁸ Епнерсон, Р. 1999.

¹⁹ Мизов, М. 2019а и Мизов, М. (съст.) 2019.

Разнородните конспирации, завери, заговори и задкулия все повече стават *модна тема*, а и удобни, изгодни *оръжия* за публично дезавуиране, дискредитиране, стигматизиране, или елиминиране на идейно-политическите опоненти, конкуренти, противници и врагове. Още повече, че конспирациите, реалните или въображаемо разкритите заговори твърде често се нуждаят и от съответни вербални аксесоари, имащи публично атрактивни орнаментику. По тази причина е обясним пиететът към използване на скандални реторики за публичното де-маскиране, но и санкциониране на реалните, или мнимите виновници за опасните заговори. И това е разбираемо, защото прибягването до скандални реторики нерядко е съпроводжано от разнообразни упреци, или обвинения в прикриване, или премълчаване на нещо значимо. Очевидни са както ескалациите на неудържимите евроскептични нагласи, така и мащабното и динамично нарастване на скептични настроения и тълкувания към все още доминиращия неолиберален глобален модел, към реториките на неговите конструктори и бенефициенти, които обикновено са съпроводжани от мощни и шумни публични скандали на властниците. За разлика от историческото минало, когато гламурните логики, техники и практики невинаги се нуждаят от разнообразните услуги и екстри на публичната скандалност, в т.ч. и от реторическата ѝ обличовка, в съвременните постмодерни времена и общества на *глем-капитализма*²⁰ шокиращата скандалност става все по-необходима, дори и умишлено фаворизирана. Защото скандалните реторики твърде често оставят внушения или впечатления за нещо допълнително, което умишлено не се афишира, въпреки че е много важно в конкретния случай, а иносказанията или недоизказаността се превръщат във все по-търсени/консумирани стоки. А от тази гледна точка са понятни съмненията или подозренията за нещо, което нарочената, или провокиращата страна се опитва *инструментално* да скрие, но което някак си се издава. Ето защо скандалната реторика

---

²⁰ Иванов, Д. 2015.

обикновено рязко покачва „волтажа“ на мнителността спрямо предполагаемото скрито, което обаче прозира за някоя от страните в нейните вербалики. Изкуствено и меркантилно формираният, а и целенасочено публично натрапваният в живота на хората пиетет към търсене и коментирание на „*още нещо*“ покачва потребността, ценност-та, популярността и рейтинга на скандалните реторики, които по безпардонен и нерядко шокиращ начин разкриват и обсъждат *тайните* на миналото, настоящето и дори на бъдещето. Не е случайно, че в нашата бурна историческа съвременност е очевиден *демографският бум* както на всевъзможни конспиративни теории, така и на аташиращи ги скандални реторики. Не е без значение обстоятелството, че както едните, така и другите се оказват много удобни, а и полезни за властниците и политиците от всички идеологически, или партийни фамилии. Конспирологията се оказва едва ли не задължителен атрибут на всички политици и партии.

Добре известни и мащабно коментирани са случаите, или ситуацията, в които умишленото детониране на, или неосъзнатото участие в скандални афери се обвързват плътно със съответни - основателни, или безпочвени - обяснения, а даже и оправдания за принудителна, или доброволна и целенасочена *защита* от вербалната агресия, или перверзия на другия²¹. А е пределно ясно и разбираемо, че значителна част от такива обяснения, или оправдания за спешна наложителност на прибъгването до психолингвистична защита са изкуствено, инс-трументално, спекулативно, а дори и манипулативно лансирани в подобни одиозни казуси. Нещо обичайно и банално познато в скандалните казуси, а пък и реторики е границите, или силуетите на дефанзивното и офанзивното преднамерено да се скриват, или поне размиват. И едва ли необходимо да отбелязвам, че такива факти са доста разобличителни за моралната „нечистоплътност“ на употребата или още повече на злоупотребата със скандална реторика. Производството,

---

²¹ Гласс, Л. 2004, Канашкин, А. 2020, Томпсон, Дж., Дженкинс, Дж. 2020.

рекламирането, дистрибуцията, но и масовата консумация на всевъзможни *дефанзивни* (в т.ч. и политико-лингвистични) *тех-ники* се оказват неотменни черти в историческия и всекидневния живот на хората.

Правилното и комплексното дешифриране на неосъзнато спотаеното или умишлено прикритото в употребата на скандалните политически реторики винаги предполага, или категорично изисква детайлен анализ на фактите и обстоятелствата, засягащи автентичния произход и профил на моментно експлоатираната скандална реч - това дали тя е наистина предизвикана без съответна вина, или - обратното, - дали не е умишлено конструирана, а и включена „в оборот“ с перфидната, или завоалирана цел за постигане на определени ефекти. Това обикновено са доста сложни, съвсем не и невъзможни анализи, тъй като в скандалната реторика обикновено се включват много разнородни, невинаги ясно разкриващи същността и функционалността си елементи. А това нерядко я прави трудна за своевременно правилно разконспириране на нейните истински замисли и съответни ефективни поведенчески реакции. Вместо това, както практиката доказва, в немалко случаи тя постига желано или авансово закодирано в и чрез нейните дискретни алгоритми, от една страна, замъгляване на контурите на реално случващото се, което на свой ред улеснява отвлечането на вниманието по странични, формални, повърхностни и моментно фокусиращи вниманието, мисълта и чувствата на засегнатите от злоупотребата ѝ лица, но и - от друга страна, - спомага за увеличаване на опасните ѝ шансове, последици спрямо неточното преценяване на реалната ѝ експлоатация. И в двата случая най-честа, а пък и най-тежко пострадала жертва се оказва нравствеността, защото скандалните реторики никога не се съобразяват с нейните категорични императиви. Много съществен щрих от цялостния „портрет“ на скандалната реторика в полити-ческите комуникации е нейното опасно съпричастие към и съучастие в провокирането, или в „допингирането“ на съответни опасни увреждания в *лингвистичната екология* на средата. Не е тайна, че обикновеното

„стандартно“ обяснение и оправдание за прибяване до употреба на скандална реторика е, че в екологически нарушената или силно замърсената обществена среда и атмосфера използването на скандални речеве похвати е или крайно неизбежно, или авансово предвидено, но и инструментално експлоатирано от техните бенефициенти. В исторически времена и обществени реалности, когато амортизацията на всичко е много динамична и мащабна, няма как лингвистичните идентичности и практики да се спасят от такива опасности. А потвърждение на тази огуозна и кошмарна тенденция са все по-бързото и мащабно разрастване на всевъзможните исторически сметища на дефункционализирани и делегитимирани в публичното време-пространство езикови идентичности, което вече прави борбата за оцеляване на езиците безскрупулна, безобразна и тотална. А увеличаването на привлекателните гробища или кошмарните морги на отстранените от живота езици често не минава без помощта, съдействието, одобрението и оправданието на скандалните реторики, които се оказват не само антидот срещу евентуалния или функциониращия *лингвоцид*, но и мощно оръжие срещу легитимността и значимостта на всевъзможни техни конкуренти, осъдени гласно, или тихомълком от тези реторики на сигурна, при това и доста позорна смърт. И, ако днешните науки продължават доста оживено, или разпалено да спорят за точния брой на изчезналите естествени езици, определено няма сериозни проучвания и калкулации спрямо количеството на исторически напусналите „земния свят“ реторики на скандалното, което определено е съществен проблем и дефект на различните лингвистични дисциплини. При всяко положение, обаче, използването на скандалната политическа реторика е много сериозен симптом или за вече силно екологически замърсена, опасна и даже вредоносна лингвистична реалност, или атмосфера, или за предстоящи нейни огуозни увреждания. Както и в други случаи, обикновено „топката на отговорността“ за провокирането на рисковите увреждания се прехвърлят (едва ли не) по априорна презумпция на опонентите, противниците, или

враговете в конкретната ситуация на употребите на нейните арсенали. А това също е важен симптом за нейната силна зловредност в нравствено-етическо отношение. В това няма нищо изненадващо, тъй като скандалната политическа реторика винаги е своеобразно бойно поле, публична арена, но и опасно оръжие за сблъкновения между хората, при които моралните контролно-регулативни механизми се оказват нарушени, а и недостатъчно функционално ефективни, макар да са за някои от участниците доста атрактивни и ефектни.

В този контекст на етиците и психолозите са отдавна известни не само причините, а и перфидните, или бруталните инструментариуми на скандалната политическа реторика, които, от една страна, се възползват от, а - от друга - преднамерено блокират, или поне силно редуцират влиянията на морално-регулативните механизми на участниците в скандали, като нерядко дори ги отвеждат - неусетно и неосъзнато, или умишлено и манипулативно в посока, която още повече съдейства за отслабването, или неефективността на моралния контрол. Замъгленото съзнание, рязко повишената афективна температура, невнимателното или безразборното, а често и недостатъчно контролираното използване на опасни лингвистични муниципи в конкретни сблъкновения между участниците в скандала обикновено съдействат за последици, които не са предварително очаквани, нито са прогнозирани на по-ранни етапи.

Лингвистите отдавна са разшифровали и обяснили присъщото на скандалната реторика неосъзнато, или съвсем преднамерено увлечение по известна *хазартност* в подбора и употребата на конкретно-ситуативния семантичен, семиотичен и лексикален арсенал. Обаче прибягването до услугите и екстрите на последния обикновено е съпроводено с безразборно, безотчетно, непрецизирано, но и чуждо на далечното прогнозиране на (обусловени от него последици) отражение на ситуацията, на ролите и на „заслугите“ на участващите персонажи.

Подобна (семантична, семиотична, лексикална и пр.) хазартност може неусетно, не-осъзнато, а дори и подсъзнателно да „наелектризира“ още повече взаимоотношенията, както и да радикализира неочаквано ролите, които (принудително или доброволно) се изпълняват от участниците в съответния (политически, или умишлено политизиран) скандал и неговите реторически апликации. А е повече от разбираемо, че включването на „козове“ на хазартността в политическата реторика неминуемо обуславя и допълнителни рискове, които невинаги могат (авансово) да се предотвратят от конструкторите и бенефициентите на скандала. Лекомисленото, а нерядко даже и наивното подаване на чуждите - реални, или въображаеми - вербални провокации в ситуации на ескалиращи неразбирателства и противоречия, често възприемани и оценявани като скандални, допълнително усложнява отношенията, но пък и затруднява своевременното намиране на потребните решения за ограничение, или спиране на негативните (семантични, семиотични, емоционални и поведенчески) „оферти“ в случая. А тъкмо от подобни компликации и препятствия имат необходимост, но и полза властниците, които умело провокират, или се възползват от случайно избухналите скандални престрелки.

Перверзността от експлоатацията на скандалната реторика доста често е тясно свързана, макар и невинаги достатъчно осъзната, с възпрепятстването на *емпатични* нагласи и действия в конкретни ситуации, или казуси, нуждаещи се от техните услуги и „екстри“. Това пряко или косвено засяга увеличението и радикализацията на възприятията, мислите, емоциите и реакциите на субектите относно реалното, или имагинерно *отчуждение* на другия. Защото възпрепятстването на емпатичните отношения и реакции не само ограничава, или унищожава конкретно-ситуативната *проницателност*, а и се оказва благодатна почва за ви-реене на неправдоподобни, деформирани, изопачени представи за реално случващото се²². А това обстоятелство е благоприятна основа за ескалация на

---

²² Русс, Х. 2021.

всевъзможни недоразумения, противоречия, колизии и конфликти между хората, дори когато няма реална почва за тях. В известна степен реториките на скандала *вегетират* върху битността и битийността на все-възможни кривоогледални изображения, представи и тълкувания за реалностите, нравите, порядките и случващото се в действителността, в публичния, а и в частния живот на хората. Не е случайно, а закономерно и дори неизбежно обстоятелството, че генеалогията и феноменологията на реториките на скандала вървят заедно и с мащабните производства, дистрибуции и консумации на всевъзможни илюзии, химери, кухи утопии и кошмарни халюцинации. Дори публичното оповестяване и рекламиране на затварянето на „фабриките за митове“ не минава без услугите на тези одиозни реторики в нашата метежна и преломна съвременност. Освен това въвличането в авантюриите на скандалните реторики обикновено са (пряко, или косвено) обвързани с публично афиширани провокации и дискредитации на *емоционалния интелект* на участниците в тях - както на „агентаторите“, така и на „жертвите“ им. Не е и случаен фактът, че все повече общественото внимание се фокусира към наличието и влиянието на разнообразните *шантажни* логики, техники и практики в афективната²³ и рационалната сфера на публичния и частния живот на хората в различни типове ситуации, или че икономиките на впечатленията²⁴ фатално се нуждаят от спешната помощ на тези реторики.

Прибягването до употреба на арсеналите на реториката на скандала нерядко е тясно свързано и с неосъзнато, или съвсем преднамерено, а и инструментално злоупотребяване с мнемоничните способности и паметовите трезори на своите, или на чуждите идентичности. В такива ситуации често се случва паметта да се трансформира в удобна, но и полезна за провокаторите *суровина*, или в конюнктурно изгодно за тях *оръжие*, което

---

²³ Форвард, С. 2017.

²⁴ Гилмор, Дж., Пайн, Дж. 2022

нерядко е госта чуждо на морално-етичните стандарти за използване на паметта от спорещите персонажи.

Неосъзнатите или умишлените злоупотреби с паметта чрез фаворизиране и безскрупулно експлоатиране на скандални реторики няма за цел единствено *реванистски* саморазправи с миналото, нито само фаворизиране на конюнктурно изгодни употреби на пулсира-щото настояще. Успоредно с това, те са обвързани с целенасочени, стратегически конструкции или рекламиране на определени типове исторически визионерства за бъдещето. В този смисъл реториките на политическите или политизираните скандали обхващат и вегетират върху трите измерения на времето - миналото, настоящето и бъдещето. Това ги прави много опасни не само за живите, а и за още неродените, или пък за сега подрастващите поколения. Превръщайки се в определен, а и одиозен *залог* за бъдещите съдби на индивидите и даже на поколенията, реториките на скандалите неусетно и мащабно *разпростират властта си* над пространства и времена, излизаци отвъд пределите на актуалните човешки екзистенции. А това ги прави госта опасни в историческа перспектива, но и спрямо масовите комуникации.

Съвременните очевадни и тежки *кризи на легитимността* на историческата, политическата и социокултурната памет са нагледни и безспорни индикатори, неопровержими свидетелства и твърде солидни доказателства за неосъзнато, или умишлено изопачаване, фалшифициране, спекулативно и инструментално манипулиране на другите с превратно селектирани и утилитарно безскрупулно използвани образи и тълкувания на паметта. Затова днес сме волни-неволни свидетели, а понякога даже и - доброволни, или принудително заставени - участници в публични и скандални злоупотреби с паметта, които са щедро оборудвани и с конюнктурно модни, атрактивни, или умишлено селектирани, извадени от вехтошарските кошове на миналото и инструментално употребени реквизити на скандални типове реторики.

Красноречиви примери в този аспект са разнородните, но и многобройни съвременни ревизии на паметта, конюнктурни и меркантилни прередактирания, даже и пренаписвания отново на биографиите на ситуативно важни мнемонични образи, следи от някакво - проблемно, или съвсем целево, но пък и актуално инструментално проблематизирано - минало. Не са случайни, а закономерни и логични днешните политически, политизирани скандали около радикалното преосмисляне и преоценяване на миналата история на света, или Европа, тъй като те залагат своеобразни минни полета в историческите простори дори на бъдещето. Затова внимателната, комплексната, детайлната и прецизната дисекция на такива казуси е способна да разкрие доста интригуващи, а и съществени тайни от историите на скандалните реторики, при които може да се окаже понякога, че скандално афишираната и конюнктурно напращаната памет е дистанционно - във времето и пространството - конструирана, или се трансформира в актуално пулсиращото реално време, за да *обслужи* целево нечи проекти. Нерядко в подобни случаи избирателно подобрите и конюнктурно отърсени от нафталина на забравата паметови следи за бивши събития или персонажи се използват предумишлено за „развенчаване на ореоли“, публични дискредитации, или стигматизации на исторически преди това дълготрайно почитани личности, или знакови за обществото събития. Но, за да се осъществят атрактивно и ефективно такива коварни замисли, обикновено има голяма необходимост от умело селектирани и ефектно използвани реторични логики, техники и практики, немалка част от които са от арсеналите и репертоарите на скандалните реторични прийоми.

Селективно избраните и добре омесените с елексири на въображението паметови следи могат да се използват доста ефективно, а и атрактивно, разбира се, съобразно гарбите, заложите, способностите, или талантите и виртуозността на манипулиращите ги субекти. Заради присъщата на скандалите атмосфера твърде често *болното въображение* може да се възприема и таксува като неочаквано *изобретателно* и без оглед

на опасните му последици. В този аспект огромна и ценна се оказва помощта на хегемонната постмодерна менталност, според която *диалектиката между нормалното и патологичното* се изменя радикално, при което много често нормалното се представя и тълкува като патологично, а патологичното се афишира или даже рекламира като нова и неоспорима (по перспективността си) нормалност. В този аспект от голямо, понякога даже и решаващо (в случая) значение са реторическите умения и способности на провокатора, а понякога и на жертвата, в опитите ѝ да се защити. В много случаи реторическите похвати са от огромно значение, особено когато скандалът трябва да бъде очевидно контролиран, или дискретно регулиран от провокиращата страна. В такива ситуации често е неуместно или даже съвсем погрешно да се подхожда априорно към реторично-скандалните арсенали и репертоари на участниците в публичните драми. Не е тайна, че не само богатата семантика и лексика на провокиращата страна, но и - обратното, - даже оскъдните ѝ смислови, или брутално-примитивни словни фондове могат да се окажат не по-малко функционално ефективни за постигането на заложените цели в съответните казуси, а в някои случаи и доста *психично заразителни* за други свидетели, или участници в скандала. В подобни казуси или ситуации често явно „лъсват“ и моментната загуба на контрола върху своето/чуждото поведение, а и на срива на „имунитета“ за благоприличие, такт, уважение, коректност и толерантност, които са изискуеми дори от инструментални побуди. Но тъй като реториката на скандала е умишлено композирана и целево, инструментално експлоатирана да бъде *отвъд* общовалидно приетите норми и ценности за добро и зло, справедливо и несправедливо, истинско и фалшиво в обществото, или в дадена социална общност, тя обикновено неосъзнато, или съзнателно, дори провокативно афишира и *непукизъм* към формално изискуеми, валидизирани в социалното тяло аксиално-прескриптивни йерархии и порядки²⁵. Тези нейни важни референции осветяват, но и обясняват пристрастията ѝ към

---

²⁵ Мэнсон, М. 2017.

демонстративно експлоатиране на скептицизъм, нилихизъм и цинизъм към другостта. А тази особена и твърде опасна „света троица“ обикновено разчита на съответна вербалика, която по най-ефективен и, ако е възможно, атрактивен начин да обслужва интересите на нейните ползватели и бенефициенти. В исторически смутни и преломни времена, или в тежко разтърсвани от всевъзможни катаклизми общества прибягването до услугите и екстрите на скептицизма²⁶, нилихизма²⁷ и цинизма²⁸ обикновено допълнително се стимулират и от естеството и спецификата, функционалната сила, ефективност и мащабите на конюнктурно доминиращата менталност. А в нашата бурна *постмодерна* съвременност съмненията, пого-зренията, критиките, символните развенчавания и публичните екзекуции на старите авторитети, реалности, нрави, порядки и образци нерядко са загължителни, но и придружавани от пъстрите, а и шумни кортежи на разнородни провокативни, скандални реторични прийоми. Органично присъщите за и ефективно използваните от постмодернистката рационалност еклектика, релативизъм и спекулативно-инструментално експлоатираните бриколажни логики и техники са доста солиден *допълнителен бонус*, намиращ своя удобна и полезна обител и в хронотопите и феноменологиите на разнообразните скандални реторики в нашето време. Генетически, съдържателно, функционално и феноменологически тази съвременност е органично свързана, или даже тотално подчинена на всевъзможни *злоупотреби* с разнородни *конструктивизми*, *ре-*, или *деконструктивизми*, водещи до сериозни, или пагубни рискове. Изобретяването или разглобяването на гадени реалности все повече се нуждае от спешната помощ и разностранните услуги на реториките на скандала, понеже те са и доста по-ефективни, но и атрактивни за масовата

---

²⁶ Панова, Е. 2004; Чоран, Е. 2017.

²⁷ Мизов, М. 2021.

²⁸ Мизов, М. 2014.

психика, или зомбираното от фикции човешко съзнание. А оптималното експлоатиране на подобни методи и инструментални техники предполага мащабно използване и на всевъзможни симулации и симулакри. Не случайно нашето време е гостоприемна обител за политически и целево политизирани симулации и симулакри²⁹, действащи нерядко чрез скандални реторики. Последните са естествена *рожба* на интимни-те закономерности и тайни на конюнктурно доминиращата постмодерна менталност, а и са мощна и ярка публична *реклама* на спотаената и преднамерено укритата ѝ перверзност. По тази причина борбата срещу тях се оказва борба в името и за триумфа на Човечността, която в скандалните реторики винаги се оказва невинна жертва и злочеста участ, ако се отстоява. Тази борба не бива да се води на принципа „клин клин избива“, т.е. чрез нови скандали, а единствено чрез своеобразна анти-скандална „екология“ на социалните реалности и нрави.

Библиография:

- Бине**, Л. (2019) *Седьмая функция языка*. 2-изд., испр. СПб., изд. Ивана Лимбаха.
- Бодрийяр**, Ж. (2000) *Прозрачность Зла*. М., Добросвет.
- Бодрийяр**, Ж. (2015) *Симулякры и симуляции*. М., ИД Постум.
- Борисова**, С. (2016) „Персуазивные стратегии в аналитических жанрах медиатекстах.“ *Орёл*.
- Букс**, Н. сост. (2008) *Семиотика скандала*. Париж-М., Сорбонна. Русский институт. М., Европа
- Гилмор**, Дж., **Пайн**, Дж. (2005) *Экономика впечатлений. Работа - это театр, а каждый бизнес - сцена*. М., Вильямс.
- Гилмор**, Дж., **Пайн**, Дж. (2022) *Экономика впечатлений. Как превратить покупку в захватывающее действие*. М., Альпина Паблишер.
- Гласс**, Л. (2004) *Вербальная самозащита*. М., АСТ, Астрель
- Голоднов**, А. (2010) *Персуазивная коммуникация: стратегии и тактики воздействия*. СПб., Астерион.
- Голоднов**, А. (2011) Персуазивность как универсальная стратегия текстообразования в риторическом метадискурсе.
- Езикът** на омраза в България: рискови зони, уязвими обекти. С., 2016
- Елистратов**, В., **Пименов**, П. (2014) *Нейминг: искусство называть*. М., Омега-А.

---

²⁹ Бодрийяр, Ж. 2015.

- Жельвис**, В. (2001) *После брани. Свернословие как социальная проблема в языках и культурах мира*. М., Ладомир.
- Жельвис**, В. (2022) *Матерятся все! Роль брани в истории мировой цивилизации*. М., АСТ.
- Живановски**, Н. (2015) *Езикът на омразата*. С., Рива.
- Жолобов**, В., **Соловьев**, **Гаврилова**, М. (2018) *Нейминг 3.0. Как придумать и защитить название*. М., ИИС Ridero.
- Иванов**, Д. (2015) *Глэм-капитализм. Мир брендов, трендов и трэша*. М., Спрага.
- Канашкин**, А. (2020) *Словесное айкидо. Как говорить с провокаторами и агрессорами*. М.;
- Костомаров**, В.Г. (2015) *Языковой вкус эпохи*. 3-е изд., испр. и доп. СПб., Златоуст.
- Малайкин**, С. (2018) *Од-ним словом. Книга для тех, кто хочет придумать хорошее название*. М., Манн, Иванов и Фербер.
- Марусенко**, М. А. (2015) *Эво-люция мировой системы языков в эпоху постмодерна*. М., ВКН.
- Марусенко**, М.А. (2018) *Новый мировой языковой порядок*. СПб., изд. РГПУ
- Мизов**, М. (2001) *Политическата апатия*. 2 изд. С., Авангард Прима.
- Мизов**, М. (2014) *Метаморфози на политическия цинизъм*. С., Рива.
- Мизов**, М. (2019а) *Паралелната държава в прехода*. С., Авангард Прима.
- Мизов**, М. (2019б) *Политическите езици в „прехода“ към демокрация*. В 2 тома. Второ издание. С., Авангард Прима.
- Мизов**, М. (2021) *Политическият нихилизъм*. 2 изд. С., Авангард Прима.
- Мизов, М. съст. (2019) *Преходът и паралелната държава*. С., ЦИПИ, Фондация „Солидарно общество“, Авангард Прима.
- Мизов, М. съст. (2020) *Преходът и политическите езици*. С., ЦИПИ, Фондация „Солидарно общество“
- Миловидов**, В., **Соловьева**, А. (2006) *Семиотика скандала. Тверь*.
- Моррис**, Д. (2004) *Игры политиков*. М., АСТ.
- Мэнсон**, М. (2017) *Тонкое искусство пофигизма. Парадоксальный способ жить счастливо*. М., Альпина Паблишер.
- Панова**, Е. (2004) *Провокации на философския скептицизъм*. С., УИ Св. Климент Охридски.
- Политическият** език на разделението в България. С., ИСИ, Фонд. „Ф. Еберт“, 2020
- Поллинг**, Б. (1997) *Энциклопедия скандалов. От Байрона до наших дней*. М., Вече.
- Прилуцкий**, А., **Лебедев**, В. (2021) *Семантика и семиотика мифологизированного информационного скандала*. СПб., MeduaKross.
- Русс**, Х. (2021) *Эффект эмпатии. 7 ключей к сверхъестественной проницательности*. М., Эксмо.
- Рубцов**, (2020) *Нарцисс в броне. Психоидеология „грандиозного Я“ в политике и власти*. М., Прогресс-Традиция.
- Сикевич**, З. (1991) *Политические игры или политическая борьба?* Л., Лениздат.
- Тейлор**, Н. (2010) *Выбор имени, или всё о нейминге*. М., Олимп-Бизнес.
- Томпсон**, Дж., **Дженкинс**, Дж. (2020) *Словесное гзюдо*. СПб., Питер.
- Форварг**, С. (2017) *Эмоциональный шантаж*. М., Эксмо.
- Фрэнкель**, А. (2006) *Нейминг. Как игра в слова становится бизнесом*. М., Хорошая книга, 2006
- Чармэссон**, Г. (1999) *Торговая марка: как создать имя, которое принесет миллионы*. СПб., Питер.
- Чоран**, Е.-М. (2017) *Шемет на скептицизма*. С., Изток-Запад.
- Шейгал**, Е. (2000) *Театральность политического дискурса // Единицы языка и их функционирования*. Вы-пуск № 6, Саратов.
- Шейгал**, Е. (2004) *Семиотика политического дискурса*. М., Гнозис.
- Эпперсон**, Р. (1999) *Невидимая рука. Введение во взгляд на историю как на заговор*. СПб.

За автора/About the author:

Максим Музов е доктор на социологическите науки и доктор по философия. Сега е директор на Български антифашистки научен институт. Президент на фондация „Човещина“. Хоноруван преподавател в Славянския университет и в УНСС в катедри „Политология“, а също и в УниБИТ. Работи в сферата на антропологията, етиката, политологията, социологията, етнологията и религиологията.

Maxim Mizov has PhD degrees in sociology and philosophy. Currently he is the director of the Bulgarian Antifascist Scientific Institute, president of Foundation “Choveshtina”. He is part-time lecturer in the Slavic University and in UNWE (University of National and World Economy) in the departments of Political Science, as well as in UNIBIT (University of Library Studies and Information Technologies). His research is in the fields of anthropology, ethics, political science, sociology, ethnology and religion studies.